

Solutio. Respondeo dicendum, quod in nomine Trinitatis importatur unitas et numerus quidam; sed unitas in divinis dicitur dupliciter: scilicet unitas essentialis, et unitas personalis. Unde quidam dicunt quod nomen Trinitatis importat unitatem personalem; et secundum eos sic exponitur Trinitas quasi ter unitas, quia sunt ibi tres unitates personales; et secundum hoc absolute relationem significat. Alii dicunt, quod unitas importata, est unitas essentialis; et sic isti exponunt: Trinitas, idest triunitas; sicut etiam Isidorus in littera exponit. Unde et hoc videtur convenientius esse cum nos a Trinitate nominemus Deum trinum; et non potest dici ter unus: quia cum dicitur Deus unus significatur unitas essentialis; et secundum hoc Trinitas significat utrumque, scilicet unitatem essentialis, et distinctionem personarum.

Ad primum igitur dicendum, quod Trinitas quantum ad id ad quod significandum imponitur, non significat relationem, sed numerum; unde secundum nomen, ad aliud non refertur, sed quantum ad ea circa quae ponitur numerus iste in divinis significat ipsas relationes, quae solum in divinis numerantur; et non addit aliquid secundum rem, sed tantum rationem negationis, ut dictum est, in hac dist., q. 1, art. 5; et hoc convenit Trinitati, scilicet quod sit ad aliquid, non in quantum est trinitas, sed in quantum est Trinitas divina; unde habet relationem implicitam.

Ad secundum dicendum, quod haec est falsa: *Pater est Trinitas.* Quamvis enim hoc nomen Trinitas propter modum significandi, quia significatur in abstracto, significat unitatem essentialis in recto, et numerum personarum in obliquo quantum ad etymologiam nominis, prout dicitur trinitas, triunitas; tamen quantum ad impositionem nominis

est e converso. Impositum est enim nomen ad significandum ab ipso numero qui in nomine importatur. Unde quantum ad veram nominis significationem idem significatur cum dicitur Trinitas, ac si diceretur: Tres personae unius essentialis; sicut Magister exponit. Unde patet quod Pater non potest Trinitas dici. Similiter cum dicitur: Deus est trinitus, significatur quod est habens tres personas in una essentia, unde ly *Deus* supponit tunc vel essentialiam vel suppositum indistinctum.

Ad tertium dicendum, quod hoc nomen Trinitas habet aliquid simile cum nomine colectivo, non tamen est vere collectivum. In colectivo enim est duo considerare, scilicet multitudinem eorum quae colliguntur, quae simpliciter sunt per essentialiam divisa, et id in quo colliguntur, quae est minima unitas. Sed in nomine Trinitatis est e converso quia illud in quo colliguntur tres personae, est maxima unitas scilicet unitas essentialis; personae autem quae colliguntur, habent minimum de ratione realis multitudinis tamen est aliqua similitudo in quantum est aliquis numerus et aliqua unitas utrobique, unde supra, dist. 19, dixit Magister, quod est quasi collectivum.

Expositio textus.

Quia nec numerus nec quantitas ibi est. Per hoc patet quod Magister intendit quod unitas et multitudo non praedicant aliquid superadditum rebus quibus adiunguntur, nisi secundum quod sunt in genere quantitatis, et hoc modo de Deo non praedicantur.

Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Hoc est expositum supra, dist. 2.

DISTINCTIO XXV.

Quid significatur, cum dicitur pluraliter, Tres personae, vel duae personae.

Practerea considerandum est, cum hoc nomen Persona, ut praedictum est (dist. 25), secundum substantiam dicitur, quae sit intelligentia dicti, cum pluraliter profertur: Tres personae, vel duae personae; et cum dicitur: Alia est persona Patris, alia est persona Filii, alia est persona Spiritus sancti. Si enim in his locutionibus personae vocabulum essentialitatem facit; plures essentialis conteri videmur, et ita plures deus. Si vero essentialis significationem ibi non tenet; alia est huius nominis ratio, cum dicitur: Pater est persona, vel Filius est persona; et alia cum dicitur, Pater et Filius et Spiritus sanctus sunt tres personae, et cum dicitur: Alia est persona Patris, alia Filius et huiusmodi.

Quod videtur secundum essentialiam dici: Alia est persona Patris, alia Filius, sine tres personae, ut cum dicitur: Pater est persona, Filius est persona.

Persona enim, ut supra ait Augustinus (dist. 25, ex 7 de Trin., cap. 6), ad se dicitur, et idem est Deo esse personam quod esse; sicut idem est esse quod Deum esse. Unde manifeste colligitur quod essentialiam divinam praedicamus, dicentes: Pater est persona, Filius est persona, Spiritus sanctus est persona, idest, essentialis divina; et omnino unum et idem significatur nomine personae, idest divina essentia, cum dicitur: Pater est persona, Filius est persona, quod significatur nomine Dei, cum dicitur: Pater est Deus, Filius est Deus, et Deus est persona. Utrouque enim nomine essentialis divina intelligitur; quia utrumque secundum substantiam dicitur. Cum vero dicitur: Pater et Filius et Spiritus sanctus

sunt tres personae; quid nomine personae significamus? An essentialiam? Hoc enim videtur, si supra posita verba Augustini diligenter scrutemur. Supra enim dixi, quod ideo tres personae dicimus, quia id quod persona est, commune est tribus. Et item, quia Pater est persona, et Filius est persona, et Spiritus sanctus est persona, ideo tres personae dicuntur. Videtur ergo eandem tenere significationem hoc nomen, persona, cum dicitur, tres personae, quanto habet, cum dicitur: Pater est persona, Filius est persona, Spiritus sanctus est persona; quia, ut ostendit Augustinus (ubi sup.), hoc dicitur, idest tres personae, propter illud: quia id quod persona est, commune est eis. Id ergo quod commune est eis, id est Patri et Filio et Spiritui sancto, videtur significari nomine personae, cum dicitur, tres personae.

Aliter etiam videtur posse ostendi quod secundum essentialiam dicitur, etiam cum pluraliter profertur.

Aliter etiam videtur posse ostendi quod ibi nomine personae significatur essentialis, cum dicitur, tres personae. Ut enim supra (dist. 25), dixit Augustinus, ea necessitate dicimus tres personae, ut responderemus quaerentibus: Quid tres, vel quid tria? Cum ergo quaeritur: Quid tres, vel quid tria? convenienter respondetur, cum dicitur, tres personae. At cum quaeritur: Quid tres, vel quid tria? per quod essentia quaeritur. Non enim invenitur quid illi tres sint, nisi essentialis. Si ergo quaerenti recte respondemus, oportet ut respondendo essentialiam significemus; alioquin non ostendimus quid tres sint. Si vero respondentes, essentialiam significamus; ipsam essentialiam personae nomine intelligimus, cum dicitur, tres personae.

Opinio quorundam, qui putant, essentialiam significari nomine personae, cum dicimus tres personae.

Quibusdam videtur quod nomine personae significetur essentialis, cum dicitur tres personae; propterea quia Augustinus (5 de Trin., cap. 4) dicit, ideo dicit tres personae, quia commune est eis id quod est persona; ut sit talis intelligentia: Pater et Filius et Spiritus sanctus sunt tres personae, idest, sunt tres id habentes commune quod est persona; idest, tres sunt, quorum quisque est persona, idest essentialis. Sed quomodo juxta hanc intelligentiam dicitur: Alia est persona Patris, alia Filius? Et hoc etiam illi volunt intelligere, scilicet alius est Pater, et alius est Filius, id tamen commune habentes quod est persona. Et hoc confirmant auctoritate Augustini qui (in 7 lib. de Trinit., cap. 8) ait: « Tres personae ejusdem essentialis, vel tres personae unam essentialiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia non dicimus, quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona est. » Hae auctoritate et praemissis conantur asserere in praedictis locutionibus nomine personae essentialiam significare. Sed quid respondentum ad id quod ipse Augustinus (Fulgentius, in lib. de fide ad Petrum, cap. 1) dicit, scilicet quod alius est Pater in persona, sive personaliter, alius personaliter Filius, alius personaliter Spiritus sanctus? Quomodo enim alius personaliter Pater, alius personaliter Filius, alius personaliter Spiritus sanctus, si in esse personam omnino conveniunt, idest si persona essentialis tantum intelligitur facit? Ideo nobis videtur aliter hoc posse dici congruentius juxta catholicorum doctorum auctoritates.

Quod hoc nomen persona tripliciter in Trinitate accipitur: et haec est utilis et catholica doctrina de persona et personis.

Sciendum est igitur, quod hoc nomen persona multiplicem intelligentiam facit, non unam tantum. Et, ut Hilarius ait (in lib. 4 de Trinit., circ. med.), « Intelligentia dicitur » ex causis est assumenda dicendi: quia non sermone res, sed rei sermo subjectus est. « Discernens ergo dicendi causas, huius nominis, scilicet persona, significationem distinguimus dicentes, quod hoc nomen, scilicet persona, proprie secundum substantiam dicitur, et essentialiam significat, sicut supra ostendit Augustinus, cum dicitur: Deus est persona, Pater est persona. Quadam tamen necessitate, ut supra (dist. 25) dixit Augustinus, translatum est hoc nomen, ut pluraliter dicitur, tres personae, cum quaeretur: Quid tres, vel quid tria? Ubi non significat essentialiam, id est naturam divinam, quae communis est tribus personis, sed subsistentias vel hypostases, secundum graecos. Graeci quippe, ut supra (dist. 25) dixit Augustinus, aliter accipiunt substantiam, idest hypostasim, aliter nos. Nos enim substantiam dicimus essentialiam, sive naturam; personas autem dicimus, sicut illi dicunt substantias, idest hypostasies. Sic ergo nos ita accipimus personas ut illi accipiunt substantias, vel hypostasies. At illi aliter accipiunt hypostasies quam nos substantiam. Aliter ergo nos accipimus personas quam substantiam. Cum ergo dicimus tres personae, non ibi personae nomine essentialiam significamus. Quid ergo dicimus? Dicimus, quia tres personae sunt, idest tres substantiae, scilicet tres entes, pro quo graeci dicunt tres hypostasies.

Ostendit verba Augustini convenire huic sententiae.

Et hic sensus adjuvatur ex verbis Augustini praemissis, si interius intelligatur. Quia enim Pater est persona, idest essentialis, et Filius est persona, et Spiritus sanctus est persona; ideo dicuntur tres personae, idest tres substantiae, tres entes: non enim possunt dici tres subsistentiae vel entes, nisi singulis eorum esset persona, idest essentialis. Quia ergo eis commune est id quod est persona, idest essentialis; ideo recte dicuntur tres personae, idest subsistentiae vel subsistentes; ut sicut essentialis, quae eis est communis, vere ac proprie est; ita illi tres vere ac proprie subsistentiae, vel entes, intelliguntur. Ideoque Augustinus (8 de Trin., cap. 4) causas dicitur discernens, dicit tres personae esse unam essentialiam, vel ejusdem essentialis: non ex eadem essentiali, ne aliud intelligatur ibi esse persona, aliud essentialis: tres enim personae, idest subsistentiae, una sunt essentialis et unus essentialis; non autem sunt una persona vel unus persona: licet persona secundum substantiam dicitur aliquando. Nam si hoc diceretur, confusio ferret in personis.

Objectioni illorum hic respondet, qui nituntur probare personae secundum essentialiam accipi quia respondemus quaerentibus: Quid tres, vel quid tria?

Ad hoc autem quod illi dicunt, quod cum quaeritur: Quid tres, vel, quid tria? de essentiali quaeritur; quia non invenitur quid illi tres sint, nisi essentialis; per hoc volentes non inducere ut nomine personae essentialiam intelligamus, cum respondemus, tres personae; alia dicimus. Indubitabiliter verum est quia non invenitur unum aliquid quod illi tres sint, nisi essentialis. Unum enim sunt illi tres, idest essentialis divina. Unde Veritas (Joan. 10, 50) ait: « Ego et Pater unum sumus. » Verumtamen, cum quaeritur: Quid tres, vel quid tria? non de essentiali quaeritur, nec ibi quid ad essentialiam refertur. Sed cum fides catholica tres esse profiteretur, sicut Joannes in Epistola canonica (1, cap. 3, 7) ait: « Tres sunt qui testimonium perhibent in caelo; » quaerebatur quid illi tres essent, idest an essent tres res, et quo nomine illae tres res significarentur; et ideo loquendi necessitate inventum est hoc nomen Persona, ad respondendum, et dictum est, tres personae.

Quid tres res, et quid una res hic dicitur.

Non autem te moveat, quod diximus tres res. Non enim hoc dicentes, diversarum rerum numerum ponimus in Trinitate; sed ita tres res dicimus ut easdem esse unam quandam summam rem confiteamur. Unde Augustinus (in lib. 4 de Doct. christ., cap. 5) sic ait: « Res quibus fruendum est, nos beatos faciunt. Res ergo quibus fruendum est, sunt » Pater et Filius et Spiritus sanctus; eodemque Trinitas « una quaedam summa res est, et quo nomine illae tres res significantur; et ideo loquendi necessitate inventum est hoc nomen Persona, ad respondendum, et dictum est, tres personae.

Et quo sensu dicitur: Alia est persona Patris, alia Filius, alia Spiritus sancti.

Nunc inspiciamus, utrum secundum eandem rationem et causam dicitur: Alia est persona Patris, alia Filius, alia Spiritus sancti. « Quod utique sane intelligi potest, ut sit sensus talis. Alia est subsistentia vel hypostasis Patris, alia subsistentia Filii, alia subsistentia Spiritus sancti; et alia subsistentia Patris, alia Filius, alia Spiritus sanctus.

Quomodo haec intelligatur: Alius in persona Patris, alius Filius, alius Spiritus sanctus.

Deinde quaeritur, utrum secundum eandem rationem accipiatur, cum dicitur (8 de Trin., cap. 4): « Alius est » Pater in persona, alius in persona Filius, alius in persona Spiritus sanctus; » sive alius personaliter Pater, alius personaliter Filius, alius personaliter Spiritus sanctus. Ad quod dicimus quia, etsi possit eodem modo accipi, congruentius tamen ex ratione dicti alia variatur intelligentia, ut hic personae nomine proprietates personae intelligatur; ut sit sensus talis. Alius est in persona, vel personaliter Pater; idest, proprietate sua Pater alius est quam Filius, et Filius proprietate sua alius quam Pater. Paternali enim proprietate distinguitur hypostasis Patris ab hypostasi Filii, et hypostasis Filii filiali proprietate distinguitur a Patre, et Spiritus sanctus ab utroque processibili proprietate distinguitur.

Quomodo secundum hunc modum etiam in praedictis locutionibus potest accipi.

Hoc etiam modo sane potest accipi persona in praemissis locutionibus, cum dicitur: Alia est persona Patris, alia Filius; idest, alia est proprietates quae Pater est Pater, alia quae Filius est Filius, alia quae Spiritus sanctus est Spiritus sanctus. Ita etiam nomine personae quidam proprietates intelligere voluit, cum dicuntur tres personae. Sed melius est ut subsistentias vel hypostasies intelligamus, cum dicimus tres personae. Ex praedictis colligitur quod nomen persona in Trinitate triplicem tenet rationem. Est enim ubi facit intelligentiam essentialis, et est ubi facit intelligentiam hypostasis, et est ubi facit intelligentiam proprietatis.

Auctoritatibus sanctorum ostendit quod dicit.

Quod autem secundum substantiam dicitur, et essentialiam

aliquando significet, supra (dist. 23), ex dictis Augustini aperte ostendimus. Quod vero pro hypostasi atque proprietate accipiatur, ex auctoritatibus sanctorum ostendi oportet, ne conjecturis nostris aliquid ausi dicere videamur. De hoc Hieronymus (1) in expositione fidei catholicae ad Damasum (2), ita ait: « Non est prorsus aliquis in Trinitate gradus, nihilque quod inferius superiusve dici possit; sed tota divinitas sui perfectione aequalis est, ut exceptis vocabulis quae proprietatem indrunt personarum, quilibet de una persona dicitur de tribus prorsus dignissime intelligi; atque, ut conprietatem Arrium, unam eandemque Trinitatis divinitatem sentiam vel substantiam, et Deum unum in tribus personis fatetur, ita etiam impietatem Sabellii declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus: non ipsum sibi Patrem, ipsum sibi Filium, ipsum sibi Spiritum

(1) *Al.* ad Alipium et Augustinum Episcopos ita etc.

(2) Immo potus Pelagius Innocentio I scribens et catholicum fingens; *ex edit. P. Nicolai.*

Divisio textus.

Determinato, distinct. 24, de nominibus significantibus unitatem et pluralitatem in divinis, consequenter determinat Magister de nomine quod additionem recipit et pluraliter consignificatur, qualiter hoc possit esse, scilicet de hoc nomine *persona*, quid significet, quando pluraliter significatur. Videtur ergo pars ista in duas: in prima inquit utrum sicut singulariter prolatum hoc nomen *persona* significet essentiam, ita et quando pluraliter consignificatur; in secunda ponit quaestionis solutionem, ibi: *Quibusdam videtur quod nomine personae significetur essentia*. Circa primum duo facit: primo movet quaestionem, secundo inducit rationem ad alteram partem, ibi: *Persona enim, ut supra ait Augustinus, ad se dicitur*.

Quaestio autem sua quasi ad duo deducit inconvenientiam. Cum enim persona in singulari significet essentiam, ut supra dixerat; aut in plurali significet essentiam, aut non. Si essentiam, ergo videtur quod dicere plures personas non est aliud quam dicere plures essentias. Si aliud, ergo nomen *persona* est aequivocum in singulari et plurali; quod videtur esse inusitatum.

Persona enim ad se dicitur: Hic ponit rationes ad alteram partem, scilicet quod tam in singulari quam in plurali essentiam significet. Quod enim in singulari essentiam significet, probat ex his quae supra dixerat; quod in plurali etiam essentiam significet, probat duabus rationibus. Prima talis est secundum Augustinum: Cum dicimus tres personas, significamus id quod commune est Patri et Filio et Spiritu sancto. Sed nihil est commune eis nisi essentia; ergo significatur essentia nomine personae pluraliter sumptae. Secundam ponit, ibi: *Aliter etiam videtur posse ostendi quod ibi nomine personae significetur essentia*; et est talis. *Quid quaerit de essentia*. Sed interrogantibus, *Quid tres?* responsum est: tres personae, pluraliter. Ergo pluraliter essentiam significat.

Quibusdam videtur quod nomine personae significetur essentia. Hic solvit; et circa hoc duo facit: Primo ponit quorundam solutionem, et improbat eam; secundo ponit solutionem suam, ibi: *Sciendum est igitur, quod hoc nomen persona multiplicem intelligentiam facit*. Solutio istorum erat, quod hoc nomen *persona* in plurali significaret essentiam, nec tamen sequeretur quod essent tres essentiae;

sanctum esse dicentes: sed aliam Patris, aliam Filii, aliam Spiritus sancti esse personam. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, idest substantias, vel, ut graeci expriment, hypostases, idest subsistentias, confitemur. Nec Pater Filii vel Spiritus sancti personam aliquando excludit; nec Filius vel Spiritus sanctus Patris nomen personae recipit: sed Pater semper Pater, et Filius semper Filius, et Spiritus sanctus semper Spiritus sanctus. Itaque substantia unum sunt, sed personis ac nominibus distinguuntur. Ecce hic aperte dicit Hieronymus proprietates esse personas, et personas esse substantias (1). Unde manifestum fit quod diximus, scilicet personae nomine significari et hypostasem et proprietatem. Joannes etiam Damascenus (lib. 3. Fid. orthod., cap. 6), personas dicit esse hypostases, et eas dicit entes, ita inquit: « In deitate unam naturam confitemur, et tres hypostases, secundum veritatem entes, idest personas »

(1) *Al.* subsistentias.

sed quod Pater et Filius et Spiritus sanctus sunt tres habentes illud commune quod est essentia: et similiter exponebant eum dicitur: *Alia est persona Patris, alia Filii*; idest, alius est Pater a Filio, quorum uterque est persona. Sed Magister inducit alium modum loquendi, quem non possunt sic exponere. Dicitur enim ab Augustino, quod Filius est alius a Patre in persona vel personaliter.

Sciendum est igitur, quod hoc nomen persona multiplicem intelligentiam facit. Hic ponit suam solutionem: et primo ponit solutionem; secundo ex solutione inducit quamdam conclusionem, quasi epilogum, ibi: *Ex praedictis colligitur quod nomen personae in Trinitate triplicem tenet rationem*. Circa primum duo facit: Primo exponit quid significet nomen personae cum pluraliter profertur, adjuncto termino numerali; secundo, quid significet, quando adiungitur termino partitivo, ibi: *Nunc inspicimus utrum secundum eandem rationem et causam dicatur: Alia est persona Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti*. Primo ponit expositionem; secundo respondet ad rationes in contrarium factas, ibi: *Et hic sensus adjuvatur ex verbis Augustini praemisissis*.

Dicit ergo Magister, quod solitudo, quamvis in singulari significet essentiam, in plurali significet hypostasim; unde sensus est: tres personae, idest tres hypostases; et hoc confirmat auctoritate Augustini.

Et hic sensus adjuvatur ex verbis Augustini praemisissis. Hic respondet ad objectiones in contrarium factas, et circa hoc duo facit: Primo respondet ad objectiones; secundo excludit quamdam dubitationem ibi: *Non autem te moveat quod dicimus tres res*. Prima in duas, secundum duas rationes. Secundam solvit, ibi: *Ad hoc autem quod illi dicunt ... ita dicimus*.

Nunc inspicimus, utrum secundum eandem rationem et causam dicatur: Alia est persona Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti. Hic exponit significationem personae, quando adiungitur termino partitivo, ut est *alius*. Hoc autem contingit dupliciter. Vel ita quod distinctio importetur circa personam, ut cum dicitur: *Alia est persona, etc.* et tunc dicit, quod significat hypostasim. Vel quod persona designet rationem distinctionis, ut cum dicitur: *Alius est persona, vel personaliter etc.*, et tunc dicit, quod significat proprietatem; quamvis in utroque utrumque significari possit.

Ex praedictis colligitur, quod nomen personae

in Trinitate triplicem tenet rationem. Hic concludit, quod nomen personae tripliciter dicitur, et confirmat auctoritate Joannis et aliorum sanctorum.

QAESTIO I.

Hic quaeruntur quatuor: 1.º de definitione personae; 2.º utrum univoce in Deo et in creaturis inventur; 3.º de communitate ipsius respectu personarum divinarum; 4.º utrum tres personae sint tres res vel tres entes.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum definitio personae posita a Boetio sit competens.
(1 p., qu. 29, art. 1, et 2.)

Ad primum sic proceditur et ponitur definitio personae a Boetio (Lib. de duab. Nat., ante med.): *Persona est rationalis naturae individua substantia*. Videtur quod haec definitio sit incompetens. Definitio enim debet esse convertibilis cum definito. Sed ratio personae invenitur in Deo et in Angelis et hominibus; haec autem definitio personae non convenit divinis personis, ut dicit Magister in 3, dist. 10. Ergo videtur quod definitio sit incompetens.

2. Praeterea, sicut definitio se habet ad rem, ita partes definitionis ad partes rei. Sed definitio significat rem definitam. Ergo et partes definitionis significant partes rei. Sed in divinis personis est simplex, non habens partes. Ergo talis definitio sibi non competit.

3. Item, quod praedicatur de aliquo in recto, non debet poni in definitione ejus in obliquo. Sed intellectualis natura praedicatur de persona in recto: dicimus enim quod Socrates est quaedam natura intellectualis vel rationalis. Ergo videtur quod male dicitur, *rationalis naturae*.

4. Praeterea, differentia propria alicujus generis non invenitur extra genus illud. Sed rationale est differentia animalis. Ergo non invenitur nisi in animalibus. Sed persona invenitur in Angelis et Deo qui non continentur in genere animalis. Ergo rationale non debet poni in definitione personae.

5. Item, persona in assignatione Boetii et Tullii coordinatur essentiae, subsistentiae et substantiae. Sed in Deo idem est natura et essentia. Ergo magis debuit dicere *rationalis essentiae, quam naturae*. 6. Praeterea, individuationis principium est materia. Sed in aliquibus invenitur persona in quibus nihil est de materia, ad minus in Deo. Ergo individuum non debet poni in definitione personae.

7. Item, substantia in usu latinorum aequivocatur ad essentiam et hypostasim. Cum ergo dicitur, persona est substantia individua, substantia aut ponitur pro essentia, aut pro hypostasi. Si pro hypostasi; hypostasis autem est substantia particularis aut individua; videtur quod superflue additur *individua*. Si pro essentia; cum individuatione ponatur circa subiectum, quae individuatione in divinis est per distinctionem proprietatis; sequeretur quod proprietates distingueret essentiam. — Et praeterea, cum multiplicato definito multiplicetur definitio, sicut plures homines sunt plura animalia rationalia etc., sequitur quod plures personae sunt plures essentiae; quod videtur inconveniens.

S. Th. Opera omnia. V. 6.

8. Praeterea, *persona* aut est nomen substantiae, vel accidentis. Sed non potest dici quod sit nomen accidentis: quia substantia ponitur in sua definitione in recto; et hoc etiam patet per Boetium qui separat personam a genere accidentium. Ergo est nomen substantiae. Sed accidentia non ponuntur in definitione substantiae. Quia igitur individuum nominet accidentis, quia dicit intentionem quamdam, sicut et nomen generis et speciei, videtur quod inconvenienter ponitur in definitione personae, quasi differentia substantiae.

Solutio I. Respondeo dicendum, quod, ut supra dictum est, dist. 24, qu. 2, art. 2, hoc nomen *persona* secundum suam communitatem acceptum, non est nomen intentionis, sicut hoc nomen *singulare*, vel *genus* et *species*; sed est nomen rei, cui accidit aliqua intentio, scilicet intentio particularis; et in natura determinata, scilicet intellectuali vel rationali. Et ideo in definitione personae ponuntur tria: scilicet genus illius rei, quod significatur nomine personae, dum dicitur *substantia*; et differentia per quam contrahitur ad naturam determinatam, in qua ponitur *res*, quae est persona, in hoc quod dicitur, *rationalis naturae*; et ponitur etiam aliquid pertinens ad intentionem illam, sub qua (1) significat nomen personae rem suam; non enim significat substantiam rationalem absolute, sed secundum quod subintelligitur intentio particularis; et ideo additur *individua*.

Ad primum igitur dicendum, quod ea quae ponuntur in ista definitione, possunt dupliciter considerari: vel striete secundum proprietatem vocabulorum, et sic, ut patebit, non convenit divinis personis, ut dicit Magister: vel large, et sic convenit personae in quacumque natura intellectuali ponatur, et ita accipit Boetius: unde etiam ibi inquit definitionem personae ad ostendendum quomodo in Christo sit una persona, in quo constat non esse nisi personam divinam increatam.

Ad secundum dicendum, quod, secundum Avicennam, dupliciter definitio potest considerari: vel secundum id quod significatur per definitionem, vel secundum intentionem definitionis. Si prima modo, tunc idem est significatum per definitum et definitionem: unde dicit Philosophus (4 Metaph., text. 28), quod ratio quam significat nomen, est definitio: et sic definitio et definitum sunt idem, et hoc modo ea quae ponuntur in definitione in recto, non sunt partes definitionis, id est rei per definitionem significatae, sicut nec definitio. Si enim cum dicitur animal rationale mortale, animal esset pars hominis, non praedicaretur de toto, cum nulla pars integralis de toto praedicetur. Unde animal dicit totum et similiter rationale mortale. Et ideo homo non dicitur esse ex animali et rationali et mortali; sed dicitur esse animal rationale mortale. Sed genus significat totum ut non designatum et differentia ut designans, et definitio ut designatum, sicut et species, quae differunt: verbi gratia, corpus, secundum quod est pars animalis et genus, differt, ut Avicenna dicit (tract. 3 Metaph., cap. 3). Cum enim ratio corporis in hoc consistat quod sit talis naturae, ut in ea possint designari tres dimensiones; si nomine corporis significetur res huiusmodi, ut in ea possint designa-

(1) *Al.* quae.

ri tres dimensiones sub hac conditione, ut superueniat alia perfectio quae compleat ipsam in ratione nobiliori, sicut est anima; sic est corpus pars animalis, et sic non praedicatur de animali. Si vero nomine corporis significetur res habens talem naturam ex quaecumque forma ipsam perficiente, ut possint in ea designari tres dimensiones; tunc corpus est genus, et significat totum; quia quaecumque forma sumatur specialis, non erit extra hoc per quod ratio corporis conditionabatur; sed tamen indistincte, eo quod non determinetur, utrum ex tali vel tali forma dietam rationem habeat. Sed cum dicitur animatum, designatur forma per quam talem rationem recipit; quamvis etiam aliquid plus recipiat ab anima quam rationem corporis; et ita differentia est designans, et tunc species erit designatum. Sed verum est quod in compositis genus et differentia, quamvis non sint partes, tamen a partibus rei fluunt: quia genus fluit a materia, quamvis non sit materia; et differentia a forma, quamvis forma non sit differentia, sed forma sit principium illius; et sic definitio composita ostendit realem compositionem. In simplicibus autem, et praecipue in Deo, compositio quae est in definitione, non reducitur in aliquam compositionem rei; sed solum secundum rationem quae fundatur in veritate rei; sicut si aliquis definiens Deum diceret, quod est substantia intellectualis divina, vel aliquid huiusmodi. Unde quodcumque istorum nominum quod diceret in definitione, haberet veram significationem in Deo; et significatio unius non esset significatio alterius; et tamen diversitas significationum non fundaretur super aliquam diversitatem rei. Et inde est quod sicut esse rei simplicis, intellectus enuntiat per compositionem affirmativam plurium nominum, cum tamen in re nulla sit compositio; ita etiam quidditatem rei simplicis, in qua non est compositio, designat per plura nomina, quibus subest in re pluralitas rationum, et non diversitas rei. Et secundum hoc ea quae ponuntur in definitione personae divinae, non sunt majoris simplicitatis quantum ad rem quam ipsa persona, sed solum secundum rationem. Si autem consideretur definitio secundum suam intentionem, sic definitio non est definitum, sed ductivum in cognitionem eius; et sic etiam definitio est composita ex pluribus intentionibus, quarum nulla praedicatur de ipsa, nec e converso, quia intentio generis non est intentio definitionis; sed hoc non est nisi secundum intellectum qui advenit has intentiones; et sic non est inconveniens in divinis ponere totum et partem secundum operationem intellectus, sicut etiam in propositione quae de Deo formatur, subiectum est pars totius propositionis.

Ad tertium dicendum, quod, ut ex praedictis patet, essentia vel natura dupliciter potest significari. Vel ut pars, ut significatur nomine humanitatis, et sic natura vel essentia non potest praedicari de persona in recto, sicut nec humanitas de Soerale. Vel sicut totum, ut significatur nomine hominis, et sic praedicatur de persona. Dicimus enim, quod Soerates est homo. Hic autem accipitur rationalis natura secundum primum modum, prout est principium differentiae et non differentia, sicut rationalitas, quae non posset poni in definitione hominis in recto, sed in obliquo; ut si diceretur, quod est animal rationalitatem habens vel aliquid huiusmodi; natura autem signata in

rebus compositis etiam realem differentiam habet ad personam, inquantum scilicet naturae fit additio alicujus ut materiae demonstratae, per quam natura communis generis vel differentiae individuatur. Sed in simplicibus, et praecipue in Deo, cum nulla sit additio secundum rem, non est realis differentia naturae, ut sic significatae, ad personam; sed solum quantum ad modum significandi; propter quod eadit in definitione divinae personae in obliquo.

Ad quartum dicendum, quod rationale dupliciter dicitur. Quandoque enim sumitur striete et proprie, secundum quod ratio dicit quandam obumbrationem intellectualis naturae, ut dicit Isaac quod ratio oritur in umbra intelligentiae. Quod patet ex hoc quod statim non offertur sibi veritas, sed per inquisitionem discurrendo invenit; et sic rationale est differentia animalis, et Deo non convenit nec Angelis. Quandoque sumitur communiter pro qualibet cognitione virtutis non impressae in materia; et sic convenit communiter Deo, Angelis et hominibus: unde etiam Gregorius (1) (homil. 10, in die Epiph.), nominat Angelum animal rationale, et Dionysius (cap. 13 de cael. hier.), etiam dicit, quod sensibile et rationale sunt in Angelis supereminenter quam in nobis; et rationem etiam inter divina nomina connumerat; et sic accipit Boetius (ubi supra).

Ad quintum dicendum, quod secundum Boetium natura uno modo dicitur unquamque rem informans specifica differentia; et ideo nomen naturae non nominat essentiam absolute, sed secundum quod determinatur ad aliquod genus vel ad aliquam speciem; et ideo quia persona non nominat substantiam subsistentem nisi in determinato genere, scilicet intellectualis naturae, ideo potius ponitur naturam quam essentiam.

Ad sextum dicendum, quod in individuatione, secundum quod est in rebus compositis, est duo considerare; id est individuationis causam quae est materia, et secundum hoc in divina non transferatur; et secundum, scilicet rationem individuationis quae est ratio incommunicabilitatis, prout scilicet aliquid unum et idem in pluribus non dividitur, nec de pluribus praedicatur, nec divisibile est, et sic convenit Deo: unde etiam Richardus (2 de Trin., cap. 12), loco individui posuit incommunicabile.

Ad septimum dicendum, quod substantia dicitur quatuor modis. Uno modo substantia idem est quod essentia; et sic substantia invenitur in omnibus generibus, sicut et essentia; et hoc significatur, cum quaeritur: Quid est albedo? Color. Alio modo significat individuum in genere substantiae, quod dicitur substantia prima, vel hypostasis. Tertio modo dicitur substantia secunda. Quarto modo dicitur substantia communiter prout abstracta a substantia prima et secunda, et sic sumitur hic, et per individuum, quasi per differentiam, trahitur ad standum pro substantia prima; sicut cum dicitur animal rationale mortale, significat animal naturam animalis prout abstrahitur ab omnibus speciebus, et per differentiam additam trahitur in determinatam speciem. Quidam tamen dicunt quod sumitur pro hypostasi substantia, et

(1) Expresse quidem Gregorius, minus expresse autem Dionysius locis citatis (ex edit. P. Nisidat.).

cum de ratione personae sit triplex incommunicabilitas, scilicet qua privatur communitas universalis, et qua privatur communitas particularis quam habet in constitutione totius, et qua privatur communitas assumptibilis conjuncti rei digniori, prout dicimus, quod natura humana non est persona in Christo; per nomen hypostasis tollitur ratio universalis et particularis, et per additionem individui tollitur communicabilitas assumptibilis. Sed primum melius est, quia hoc non potest trahi de significatione vocabulorum. Et praeterea adhuc remanet obiectio, qualiter sumatur substantia in definitione hypostasis, cum dicimus, quod hypostasis est substantia individua.

Ad octavum dicendum, quod, ut patet ex dictis, in corp. art., persona non nominat intentionem, sed rem cui accidit illa intentio; et ideo non nominat accidens, sed substantiam; nec hoc quod est individuum, sed differentia substantiae, quia particulare non addit aliquam differentiam supra speciem. Sed tamen particulare efficitur individuum per aliquod principium essentiale, quod quidem in rebus compositis est materia, et in rebus divinis est relatio distinguens; et quia essentialia principia sunt nobis ignota, frequenter ponimus in definitionibus aliquid accidentale, ad significandum aliquid essentiale; et sic etiam nomen individui, quod est nomen accidentis, ponitur ad designandum principium substantiale, per quod sit individuum.

Sciendum tamen est, quod de persona dantur aliae definitiones. Una est Richardi (4 de Trin., cap. 18) qui corrigens definitionem Boetii secundum illum modum quo persona dicitur in Deo, sic definit personam: *Persona est divinae naturae incommunicabilis existentia*; quia rationale et individuum et substantia non proprie competunt in divinis quantum ad communem usum nominum. Alia datur a Magistris sic: *Persona est hypostasis distincta proprietate ad nobilitatem pertinente*; et quasi in idem redit: nisi quod haec sumitur per comparisonem ad proprietatem distinguentem et cui substatur persona, et illa Boetii per comparisonem ad naturam, ad quorum utrumque persona comparisonem habet.

ARTICULUS II.

Utrum persona dicatur univoce de Deo et creaturis.

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod persona univoce dicatur de Deo et creaturis. Quantumcumque enim aliqua differant, univoce convenire possunt in negatione aliqua; sicut hoc quod est non esse lapidem, univoce convenit Deo et homini. Sed ratio personae consistit in negatione; est enim individua substantia. Ergo videtur quod univoce (1) Deo, et creaturis conveniat.

2. Praeterea, quidquid praedicatur de aliquibus secundum unum nomen et unam rationem, univoce eis convenit. Sed nomen personae et definitio assignata convenit Deo et creaturis, ut patet per Boetium (de duob. Natur. ante med.). Ergo videtur quod univoce dicatur.

3. Item, si non dicitur univoce, aut dicitur acquivoce aut analogice. Sed non acquivoce, quia

(1) *Id. superflue additur convenit.*

omnia quae in definitione ponuntur, non aequivoce dicuntur de Deo et creaturis, ut ex dictis patet, art. praeced., nec etiam analogice, quia nihil analogice dicitur de Deo et creaturis, per prius est in creatura quam in Deo; sicut hoc nomen *persona*, quod a creaturis translatum est ad divina. Ergo persona univoce dicitur de Deo et creaturis.

4. Contra, quaecumque non conveniunt in uno genere generalissimo, non potest de eis aliquid univoce dici. Sed Deus, cum non sit in genere, non convenit cum creatura in genere, nec in specie, nec in accidente, cum subiectum esse non possit, ut Boetius probat (lib. 1 de Trin., cap. 5), et sic de aliis. Ergo nec persona nec aliquid de Deo univoce et creaturis dicitur.

5. Praeterea, persona significat distinctum in natura aliqua. Sed non est eadem ratio distinctionis in divinis, Angelis et hominibus; quia in divinis est distinctio per solas relationes originis, in Angelis per proprietates absolutas, in hominibus utroque modo, ut dicit Richardus (ubi supra, cap. 14). Ergo persona aequivoce dicitur de his.

Solutio. Respondeo dicendum, quod persona dicitur de Deo et creaturis, non univoce nec aequivoce, sed secundum analogiam; et quantum ad rem significatam per prius est in Deo quam in creaturis, sed quantum ad modum significandi est e converso, sicut est etiam de omnibus aliis nominibus quae de Deo et creaturis analogice dicuntur.

Ad primum igitur dicendum, quod individuum, quamvis secundum rationem nominis importet negationem quandam, tamen talis negatio fundatur super aliquam rem, scilicet super distinctionem alicujus principii distinguentis, in quo non univoceatur Deus et creatura. Et praeterea in definitione personae non tantum ponitur hoc nomen, individuum, sed etiam substantia, et quaedam alia quae Deo et creaturis univoce convenire non possunt: nisi forte diceretur, quod persona est nomen accidentis, scilicet intentionis, et non nomen rei, et quod substantia ponitur in definitione personae sicut subiectum in definitione accidentis, ut eum dicitur: simum est nasus curvus. Sed hoc est contra intentionem Boetii, qui venatur differentiam personae per divisionem substantiae.

Ad secundum dicendum, quod, secundum Philosophum (5 Metaph., text. 4), quorundam rationes nihil prohibet non univoce esse: unde sicut nomen personae non univoce dicitur de Deo et creaturis, sed analogice, ita etiam et definitio.

Ad tertium dicendum, quod hoc nomen *persona* quantum ad rem significatam, prius et verius est in Deo quam in creaturis, unde est in illis analogice; sed quantum ad modum significandi et impositionem nominis familiaris convenit creaturis. Quartum concedimus.

Ad quintum dicendum, quod ratio personae importat distinctionem in communi; unde abstrahitur a quolibet modo distinctionis; et ideo potest esse una ratio analogice in his quae diversimode distinguuntur.

ARTICULUS III.

Utrum persona sit commune tribus personis.
(1 p., qu. 36, art. 4.)

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod persona non sit commune in Trinitate. Quidquid enim communiter convenit tribus personis, significat essentiam, et singulariter praedicatur, ut sapientia, bonitas et huiusmodi; nec in ipso personae distinguuntur. Sed persona pluraliter praedicatur in Trinitate, et in persona Pater et Filius distinguuntur. Ergo persona non est commune in Trinitate.

2. Praeterea, omne commune quod est de ratione alicujus se habet sicut universale. Si igitur persona sit commune Patri et Filio, et non sit extra rationem utriusque, quia alias esset accidens; videtur quod sit universale. Sed totum universale non est in divinis. Ergo persona non est commune.

3. Si dicas, quod est commune secundum rationem, et non secundum rem; contra. Quia etiam in universali non est eadem ratio numero, ut eadem humanitas in diversis particularibus; sed solum eadem secundum rationem. Ergo videtur quod hoc non impediatur rationem universalis.

4. Praeterea, illud quod de se habet rationem incommunicabilem, non potest dici commune, quia haec sunt opposita. Sed persona habet rationem incommunicabilem. Ergo videtur quod non possit esse communis.

Contra est quod in littera dicitur ab Augustino. Praeterea, nihil potest connumerari alicui nisi in eo quod est commune utriusque.

Solutio. Respondeo dicendum, quod est duplex communitas: scilicet rei et rationis. Et dico communitatem rei quando aliquid unum et idem numero convenit pluribus; et talis communitas naturae non est nisi in divinis personis, nec aliqua talis communitas est in Trinitate, nisi essentiae, et eorum quae ad essentiam pertinent, ut attributorum et operationum et negationum et relationum essentialium. Communitas autem rationis est, secundum quam persona communis dicitur in Trinitate.

Hoc autem diversimode assignatur a diversis. Quidam enim dicunt, quod est commune secundum rationem negationis, eo quod in definitione personae cadit individuum, quod dicit negationem. Unde dicunt, quod talis communitas rationis, quae est per negationem tantum, non facit universale. Sed hoc non videtur sufficiens: quia persona de ratione sua non dicit negationem tantum, sed etiam positionem quandam.

Unde alii dicunt, quod est communitas secundum rationem proportionis, sicut dicimus, quod sicut se habet rector in civitate, ita nauta in navi; et sic dicunt, quod persona est communis Patri et Filio: quia sicut Pater se habet ut subsistens ad naturam divinam, ita et Filius.

Alii dicunt, quod est communitas secundum rationem intentionis; sicut dicitur quod color et animal conveniunt in intentione generis. Sed haec duo dicta in idem referuntur: quia communitas intentionum non est nisi secundum proportionem communis ad proprium, vel e contrario. Et hoc etiam non videtur sufficere: quia persona non tantum nominat intentionem vel habitudinem alicujus subsistentis ad naturam communem, sicut hoc no-

men suppositum vel particulare vel aliquid huiusmodi; sed magis nominat illam rem cui accidit talis intentio: unde communitas personae in divinis non potest esse secundum communitatem talis habitudinis vel intentionis; sed ista communitas est, quia hoc nomen suppositum commune est tribus personis.

Et ideo aliter dicendum, quod praeter has communitates quae aliquo modo includuntur in communitate personae, est ibi communitas rationis fundata in re; sicut dicimus quod ratio animalis est communis homini et asino. Sed ratio fundata in re est duplex: quia quaedam est communis, sicut ratio animalis, et quaedam est specialis, sicut ratio hominis. Sic etiam est in divinis, quod cum realiter sit ibi relatio, est ibi communis ratio relationis.

Item, cum realiter sit ibi paternitas, est ibi specialis ratio paternitatis realiter: unde relatio est communis paternitatis et filiationi, sicut ratio communis in rationibus specialibus. Non tamen ex hoc sequitur quod relatio sit universale ad paternitatem et filiationem: quia omne universale est secundum aliud et aliud esse in suis inferioribus, sed in divinis non est nisi unum esse, unde idem esse relationis est in paternitate et filiatione: unde communis ratio in divinis non potest distinguere per esse, sed solum per speciales rationes. Et inde est quod nihil unum secundum specialem rationem potest numero multiplicari in divinis. Ita dico de persona quod persona in divinis significat communiter rationem distincti subsistentis in tali natura, et Pater significat relationem distincti speciali ratione subsistentis in natura communi, et similiter Filius; et inde patet quod persona secundum rem non est communis Patri et Filio: quia non est numero una persona utriusque, sicut una numero essentia: sed sicut habens rationem communem est commune habentibus rationes speciales et proprias in quibus distinguuntur, nec tamen est universale: quia non est secundum aliud et aliud esse in Patre et Filio.

Ad primum igitur dicendum, quod persona non est communis communitate rei, sicut essentia: et ideo quamvis secundum rem non differat ab essentia, non tamen significat per modum essentiae; et similiter cum dicitur quod Pater distinguitur a Filio in persona, non intelligitur quod sit distinctio in ratione communi personae, sed solum in ratione speciali, quae est ratio Patris.

Ad secundum dicendum, quod persona non est de ratione Patris, si proprie accipiatur: quia in divinis non proprie est definitio, sicut nec genus et species. Si tamen in hoc non fiat vis, tunc dicendum, quod si sit de ratione Patris, non tamen est secundum aliud esse in Patre et Filio: et ideo non est commune eis per modum universalis, sed secundum rationem tantum.

Et per hoc patet solutio ad tertium.

Ad quartum dicendum, quod quamvis id quod est persona, sit incommunicabile, nihil tamen prohibet intentionem personae esse communem, sicut Socrates est incommunicabilis, et tamen ratio individui vel intentio communis est, sicut e contrario intentio generis designatur ut particularis, quando contrahitur ad hoc genus: similiter etiam ratio personae, in quantum persona est, quamvis non nominet intentionem particularem, tamen est communis, eo quod non dicit specialem rationem distinctionis, sed generalem; sicut etiam individuum vagum, ut ali-

quis homo, est aliquo modo commune, prout non dicit hanc vel aliam rationem individuationis, sed individuationem tantum in communi.

ARTICULUS IV.

Utrum tres personae possint dici tres res.

Ad quartum sic proceditur. 1. Videtur quod tres personae non possint dici tres entes, vel tres res. Quidquid enim absolute praedicatur in divinis, hoc singulariter de tribus praedicatur. Sed ens et res dicuntur absolute. Ergo etc.

2. Praeterea, sicut est una deitas Patris et Filii, ita unum esse et una quidditas. Sed una quidditas et unum esse non dicitur nisi unus Deus. Ergo eadem ratione non debent tres personae dici tres entes vel tres res; cum nomen entis imponatur ab esse, et nomen rei a quidditate, ut dicit Avicenna (tract. 6 Metaph. cap. 3.)

3. Item, Pater et Filius non distinguuntur nisi relationibus. Sed relatio, quantum ad respectum, quo distinguit, non habet quod ponat aliquid. Ergo videtur quod ex hoc quod relationibus distinguuntur, non possunt dici tres entes, vel tres res.

4. Praeterea, Damascenus (lib. 1 Fid. orth., cap. 1) dicit, quod tres personae re non differunt, sed ratione et cognitione distinguuntur. Sed quaecumque distinguuntur sola ratione, non sunt tres res. Ergo etc.

Contra, Augustinus (lib. 1 de Doctr. christ., cap. 5) dicit: *Res quibus fruendum est, sunt Pater et Filius et Spiritus sanctus.* Ergo, etc.

Praeterea, quaecumque realiter distinguuntur sunt plures res. Sed Pater et Filius et Spiritus sanctus realiter distinguuntur. Ergo etc. Probatio mediae. Sicut ratio sapientiae est in Deo, ita ratio paternitatis realiter. Sed propter realem rationem sapientiae dicitur Deus realiter sapiens. Ergo et eadem ratione dicitur realiter Pater: ergo realiter relatus: ergo et realiter distinctus: quia haec invicem per se consequuntur.

Solutio. Respondeo dicendum, quod secundum Avicennam, ut supra dictum est, dist. 2, qu. 1, art. 3, hoc nomen *ens* et *res* differunt secundum quod est duo considerare in re, scilicet quidditatem et rationem ejus, et esse ipsius; et a quidditate sumitur hoc nomen *res*. Et quia quidditas potest habere esse, et in singulari quod est extra animam et in anima, secundum quod est apprehensa ab intellectu; ideo nomen rei ad utrumque se habet: et ad id quod est in anima, prout *res* dicitur a *reor reris*, et ad id quod est extra animam, prout *res* dicitur quasi aliquid ratum et firmum in natura. Sed nomen entis sumitur ab esse rei; et ideo cum unum et idem sit esse trium personarum, si ens sumatur substantive, non potest pluraliter praedicari de tribus personis: quia forma a qua imponitur, scilicet esse, non multiplicatur in eis. Si autem sumatur participialiter et adjective, sic pluraliter praedicari potest: quia huiusmodi recipiunt numerum a suppositis, et non a forma significata, ut dictum est, dist. 22, qu. 1, art. 1. Sed quidditas sive forma, a qua sumitur nomen rei in divinis, consideratur dupliciter. Aut ut forma absoluta, ut essentia vel deitas et huiusmodi, quae non multiplicatur in divinis: unde et nomen rei, quod a tali forma sumitur, pluraliter non praedicatur, sed

singulariter; prout dicitur quod Pater et Filius sunt una res. Est etiam in divinis quaedam forma relativa, ut paternitas, quae secundum rationem non solum in intellectu existentem, sed etiam extra, est alia a filiatione. Unde secundum quod ab hac relatione sumitur nomen rei, res pluraliter praedicatur, ut sint ibi plures tales formae relatae: et secundum hoc dicimus, quod Pater et Filius et Spiritus sanctus sunt tres res, non tantum in anima, sed etiam extra animam, habentes firmitatem in natura.

Ad primum ergo dicendum, quod nomen entis nullo modo sumitur ab aliqua relatione, sed ab esse quod absolutum est simpliciter in divinis: et ideo non praedicatur pluraliter ex forma sua, sed ex supposito, prout est adjectivum vel participium. Sed nomen rei imponitur a quidditate vel forma, quae potest esse et absoluta et relata: et ideo potest pluraliter praedicari, quamvis secundum nomen ad aliud non referatur: quia ad rationem rei accidit absolutum vel relatum, sicut animali accidit quod sit rationale et irrationale.

Ad secundum dicendum, quod quamvis sit unum esse sicut et deitas, tamen ens est adjectivum et Deus est substantivum: unde non est eadem ratio. Si autem per quidditatem intelligitur non solum natura absoluta, sed ratio vel intentio cuiuscumque vel substantiae vel accidentis vel relationis; sic in divinis quamvis sit una quidditas absoluta, tamen sunt plures rationes relationum realium, et ita plures quidditates quodammodo: quamvis hoc non possit proprie concedi: quia quidditas et essentia et definitio est simpliciter tantum substantiarum, ut probat Philosophus (7 Metaph.), et inde est quod nomen rei praedicari potest pluraliter et singulariter.

Ad tertium dicendum, quod relatio quamvis non ponat ex illo respectu aliquid absolutum, tamen ponit relationis rationem realiter in Deo existentem: et ideo ex hoc potest dici res, et ex pluribus relationibus oppositis plures res.

Ad dictum Damasceni responsum est supra, distinct. 2, art. 4, ubi glossatur, ratione, id est relatione; et dicitur relatio ratio per comparisonem ad essentiam.

Expositio textus.

Quibusdam videtur quod nomine personae significetur essentia. Ista opinio erronea est, quia si essentia et persona omnino idem significant et quantum ad modum significandi et quantum ad rem significatam, oportet, sicut dicimus tres personas, ita dicere tres essentias; aut si hoc est falsum, et illud. Sicut enim exponunt: Tres personae, id est tres id habentes commune, quod est persona; ita possunt exponere: Tres essentiae, id est tres id habentes commune quod est essentia. Nec potest dici quod hoc dictum est propter instantiam haereticorum: quia ad id quod falsum est, concedendum nulla necessitas cogere debet. Et praeterea cessante necessitate, debuit ille modus loquendi cessare.

Quadam tamen necessitate, ut supra dixit Augustinus, translatum est hoc nomen, ut pluraliter diceretur, tres personae. Videtur hoc nihil esse quod dicit: quia cum plurale non sit nisi singulare geminatum, non potest aliud esse significatum in singulari quam in plurali. — Sed dicendum, quod in ratione nominis tam in singulari quam in plurali

hypostasim significat: sed propter identitatem secundum rem hypostasis et essentiae in divinis persona potest poni pro essentia in singulari, non autem in plurali, quia repugnat unitati essentiae: unde ista distinctio quam Magister ponit, magis attenditur secundum usum nominis quam secundum diversam significationem ejus.

Ideoque Augustinus, causam dictionum discernens, dicit tres personas esse unam essentiam, vel ejusdem essentiae. Hujus ratio est, quia essentia et persona possunt considerari secundum quod sunt idem re in divinis et sic dicimus tres personas unam essentiam; et secundum quod ratione differunt, et sic dicimus eas esse ejusdem essentiae, non tamen eadem essentia: quia haec praescriptio ex denotat habitudinem causae efficientis, vel materialis; sed in genitivo potest intelligi habitu do ejuslibet causae. Et quia essentia se habet ad personam per modum causae formalis, ideo dicuntur personae unius essentiae, non ex essentia una. *Uti hic personae nomine proprietates personae intelligatur.* Hoc non dicitur quantum ad proprietatem significationis, sed quantum ad identitatem rei: quia in Deo idem est proprietates distinguens et persona distincta, secundum rem; et ideo nomen personae pro proprietate poni

potest, et communiter locutionibus acceptio hujus nominis persona in illis variationibus: quia cum dicimus. Alia est persona, vel plures personae, significatur persona ut numerata et distincta; et ideo convenienter accipitur pro hypostasi. Sed cum dicitur, alius est in persona vel pluraliter (1), significatur ratio distinctionis, et hoc convenientius aptatur ad proprietatem.

Non est prorsus aliquis in Trinitate gradus. Contra. Augustinus (9 Confess.). Pater et Filius non differunt in substantia, sed tantum in gradu.

Praeterea, sub denotat gradum. Sed in Filio dicitur esse subauctoritas. Ergo etc.

Est dicendum, quod cum gradus importet ordinem dignitatis secundum sub et supra, in divinis proprie gradus non potest concedi: unde dicitur in Glossa Exod. 20, 26, super illud: Non ascendes ad altare meum per gradus; Per gradus ad altare ascendit, qui Filium minorem, Patrem majorem facit. Augustinus autem large gradum pro ordine accipit, sicut causam pro principio. Subauctoritas autem non invenitur a sanctis in Filio posita: unde non videtur proprie esse dictum.

(1) Al. personaliter.

DISTINCTIO XXVI.

De proprietatibus personarum, sed prius de hoc nomine hypostasis.

Nunc de proprietatibus personarum, quas frequenter in hoc tractatu commemoravimus, aliquid loqui nos oportet. Sed primum audiamus quid de hoc nomine hypostasis Hieronymus dicit. At enim sub hoc nomine venenum latere; sed hoc dicitur secundum quod haereticis eo utebantur ut simpliciter dicerent, scilicet pro persona et pro essentia; ut sive diceretur una tantum hypostasis, sive tres, minus peritos ad inconvenciens delinceret: cum non erat hoc nomen ita apud catholicos valentum, nec ita ejus significatio determinata, ut modo. Et ideo Hieronymus dicit, hoc nomine non utendum fore sine distinctione vel expositione, tunc scilicet quando cum haereticis contendeatur, ita scribens (de Fide cath. ad Damasum Papam, ep. st. 37): « Ab Arianorum praesulo, hypostaseon, novellum nomen, a me homine Romano excigitur. Interrogatus, quid tres hypostases arbitrentur intelligi. Tres personae subsistentes, ajunt. Respondemus nos ita credere. Non sufficit eis sensus, ipsum nomen effragant, quia nescio quid veneni in syllabis latet. Clamamus: Si quis tres hypostases, sicut tres subsistentes personas, non continetur, anathema sit. » Si quis autem hypostasim usiam intelligens, non tribus personis unam hypostasim indidit, alienus a Christo est: qui scilicet tres hypostases dicens sub nomine pietatis tres naturas conatur asserere. Sufficit nobis dicere unam substantiam, et tres personas, perfectas, aequales; taceamus tres hypostases, si placeat. Nomen hoc non bonae suspicionis est, cum in eodem verbo sensus dissentiant. Aut si rectum putatis, tres hypostases cum interpretationibus suis debere nos dicere, non negamus; sed nihil credite, venenum sub melle latet. Transfiguratus enim se angelus Satanae in Anglum luce, » (2 Corinth. 11.) His verbis non negat ostendit esse nomine hypostasis; sed haereticos eo prave usos ostendit, contra quos cautela operis erat in distinctione significatio; alioquin sibi contradiceret, qui supra tres hypostases conficitur.

De proprietatibus personarum, et de nominibus earum relictis.

Iam de proprietatibus personarum videamus quae etiam notiones sive relationes in Scriptura plerumque dicuntur, in illa sancta Trinitate, quae ideo a nobis repetitur, ut cordi nostro tenacius infigatur. At Augustinus (Fulgentius, in lib. de Fid. ad Petrum, cap. 1.): « Aliud est genuisse quam natum esse, aliudque est procedere quam genuisse vel natum esse. Unde manifestum est quod alius est Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus. (Et cap. 2.) Est et proprium solius

« Patris, non quia non est natus ipse, sed quia unum Filium genuerit; propriumque solius Filii, non quia ipse non genuit, sed quia de Patris essentia natus est; proprium vero Spiritus sancti est, non quia nec natus est ipse, nec genuit, sed quia solus de Patre Filioque procedit. » Ecce breviter assignavit tres proprietates unam personarum, quarum una non est alia. Hoc enim significavit cum dixit: « Aliud est genuisse quam natum esse aliudque procedere; » id est, alia proprietates sive notio, est generatio, et alia nativitas, alia processio, quae aliis nominibus dicuntur paternitas, filiatio, spiratio. Has proprietates designant nomina personarum, scilicet Pater, Filius et Spiritus sanctus, quae relativa sunt et ad se invicem dicuntur, quia notant relationes, quae non sunt Deo accidentales, sed in ipsis personis ab aeterno sunt immutabiles, ut non modo appellationes sint relative, sed etiam relationes sive notiones, in rebus ipsis, scilicet in personis, sint.

Quod non omnia quae de Deo dicuntur secundum substantiam dicuntur, quaedam enim secundum relationem dicuntur, nihil tamen secundum accidens.

Quaecirca sciendum est, non omne quod dicitur de Deo, dici secundum substantiam; quia quaedam dicuntur secundum relationem, quae non est accidentis, quia non est mutabilis. Unde Augustinus (in 5 lib. de Trinit., cap. 4), ait: « Nihil in Deo secundum accidens dicitur, quia nihil ei accidit. Nec tamen omne quod dicitur, secundum substantiam de Deo dicitur. In rebus creatis atque mutabilibus, quod non secundum substantiam dicitur restat ut secundum accidens dicitur; in Deo autem nihil quidem secundum accidens dicitur, quia nihil in eo mutabile est aut amissibile. Nec tamen omne quod dicitur de Deo, secundum substantiam dicitur. Dicitur enim ad aliud, sicut Pater ad Filium, et Filius ad Patrem: quod non est accidentis, quia et ille semper est Pater, et iste semper est Filius, et ita semper, quia semper natus est Filius, nec coepit unquam esse Filius. Quod si aliquid quando esse coepisset, aut aliquando desineret esse Filius, secundum accidens diceretur. Et quia Pater non dicitur Pater, nisi ex eo quod est et Filius, et Filius non dicitur Filius, nisi ex eo quod habet Patrem, non secundum substantiam haec dicuntur; sed ad invicem ista dicuntur: neque tamen secundum accidens: quia et quod dicitur Pater, et quod dicitur Filius, aeternum atque incommutabile est. » Ecce aperte his verbis ostenditur, quaedam dici de Deo secundum substantiam, quaedam secundum relationem, nihil tamen secundum accidens. Ostenditur etiam proprietates

Patris esse quod habet Filium, et proprietates Filii quod habet Patrem. Ideoque cum dixit aeternum et incommutabile esse quod Pater dicitur, et quod Filius dicitur, ita intelligi voluit; id est, proprietates quae Pater est Pater, et proprietates quae Filius est Filius, aeterna est et incommutabilis: quia et Pater semper est Pater et Filius semper Filius. Unde et Hilarius proprietates personarum assignans in lib. 11 de Trinit. (circa med.) ait: « Si semper Patri proprium est quod semper est Pater; necesse est semper Filio proprium esse ut semper sit Filius. Ubi enim semper Pater est, semper et Filius est. Ergo qui non semper Pater est non semper genuit. » Item in eodem: « Nato Deo manifestum est proprium esse, quod Filius est. »

Quare dicitur esse proprium Unigeniti quod est Filius Dei, cum etiam homines sint filii Dei.

Hic quaeritur, quomodo dicitur proprium nato Deo quod est Filius Dei, vel genitus ex Deo, cum etiam homines filii Dei dicuntur et sint, secundum illud (Psalm. 81, 6): « Filii Dei excelsi omnes; » et ad Moysen de populo Israel Dominus ait (Exod. 4, 22): « Filius meus primogenitus Israel. » Sed magna est distantia. Homines enim filii Dei sunt factura, non nativitate proprietate; Deus autem Filius originis proprietate Filius est, et veritate nativitate, non factura, vel adoptione: et illi quidem ante sunt quam filii Dei sint; sunt enim filii, non nascuntur filii Dei. Unde Hilarius solus Deum natum originis proprietate, Deum Filium ostendens, inter ipsum et homines filios Dei evidenter distinguit (in lib. 12 de Trinit., non longe a princ.), ita dicens: « Vero Deo Patri, qui ex Deo nascitur, vere Filius est. Et nos quidem filii Dei sumus, sed per facturam. Fumus enim aliquando filii iracundiae; sed filii Dei per adoptionem effecti sumus, potius quam nascimur; et quia omne quod fit antequam fiat, non fuit, nos cum filii non foimus effectimur. Ante enim filii non eramus, sed per gratiam facti sumus; non nati neque generati, sed acquisiti: acquisivi enim nos Deus sibi, et per hoc dicitur nos genuisse. » Genuisse enim Deum filios, nunquam cum proprietate significatione cognoscimus dici. Ex adoptione enim homo factus est filius Dei, non ex generatione, neque et proprietate est, sed nuncupatio; ac per id non vere filius est, quia nec proprie natus dicitur, nec semper fuit filius. Unigenitus autem Deus nec fuit aliquando non filius, nec fuit aliquid antequam Filius, nec quidquam ipse nisi Filius; atque ita qui semper est Filius, nascibilitatis proprietate ac veritate Filius est solus qui genuit; et ille tantum qui genuit, Pater ipsius est, quia sicut ille Filius origine, ita ille Pater generatione. »

Quod homo dicitur Filius Trinitatis, et Trinitas potest dici pater hominum.

Homo vero, qui filius Dei est factura, non tantum Patris, sed et Filii et Spiritus sancti filius est, id est totus Trinitatis, et Trinitas ipsa pater eius dici potest. Unde Augustinus (in 5 lib. de Trinit., cap. 4) dicit: « Non potest dici Trinitas Pater, nisi forte translativa ad creaturam propter adoptionem filiorum. Quod enim scriptum est (Deut. 6, 4): « Audi Israel: Dominus Deus tuus, Deus unus est; non utique excepto Filio, aut Spiritu sancto, oportet intelligi: quem unum Dominum Deum nostrum recte dicimus etiam patrem nostrum per gratiam suam nos regenerantem. » De hoc etiam Hilarius (in 6 lib. de Trinit., parum post med.) ait: « Omnibus per idem Deus pater est; quibus est pater per eam fidem qua Jesum Christum Dei Filium contemur. » Ecce ostensum est, quare proprium dicitur esse Dei nati quod Filius est; quia scilicet ipse solus natus proprie dicitur. Unde Hilarius (in lib. 5 de Trinit., non longe a princ.) ait: « Dominus dicens (Joan. 17, 1): « Glorifica Filium tuum, non solo nomine contestatus est se esse Filium, sed et proprietate. Nos filii Dei sumus, sed non talis hic Filius. Hic enim verus et proprius est Filius originis, non adoptione; veritate, non nuncupatione; nativitate, non creatione. »

Quod Spiritus sanctus proprie dicitur donum Dei, quia proprietate est donum, ut Filius nativitate; et utroque modo dicitur relative, secundum eandem relationem.

Ita etiam de Spiritu sancto dicendum est, qui proprie

dicitur donum Dei, cum tamen et alia plura sint dona Dei. Sed Spiritus sanctus ita proprietate immutabilis et aeterna donum est, sicut Filius proprietate est Filius. Eo enim dicitur donum quo Spiritus sanctus; et utraque utique nomine relative dicitur: eademque relatione dicitur Spiritus sanctus et donum; licet ipsa relatio non appareat in hoc nomine Spiritus sanctus, sicut in hoc nomine donum. Unde Augustinus (in 5 libro de Trinitate, cap. 12), ait Spiritus sanctus, qui non est Trinitas, sed in Trinitate, intelligitur, in eo quod proprie dicitur Spiritus sanctus, relative filii, cum et ad Patrem et ad Filium referatur: quia Spiritus sanctus, et Patris et Filii Spiritus est; sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine. Apparet autem cum dicitur donum Dei. Donum est enim Patris et Filii, quia et a Patre procedit et a Filio. Ergo Spiritus sanctus ineffabilis quaedam Patris Filiique communio est. Et ideo fortasse sic appellatur, ut iam diximus, nec iterare piget, quia Patri et Filio potest eadem appellatio convenire. Nam hoc ipse proprie dicitur quod illi communiter: quia etiam Pater spiritus, et Filius spiritus, et Pater sanctus, et Filius sanctus. Ut ergo ex nomine quod utrique convenit, utriusque communio significetur, vocatur donum amorum Spiritus sanctus. » Ecce habes, quare Spiritus sanctus proprie dicitur donum, et quod relative dicitur sive donum, sive Spiritus sanctus, et quod nomen sibi proprium tenet quod communiter Patri et Filio convenit, sed divisim. Et est sciendum quod cum Pater vel Filius dicitur spiritus, sive sanctus, neutrum relative dicitur, sed secundum substantiam.

An Pater vel Filius vel Trinitas ipsa, possit dici Spiritus sanctus.

Hic quaeri potest, utrum Pater vel Filius, vel etiam ipsa Trinitas, possit dici Spiritus sanctus, sicut disjunctim dicitur et spiritus et sanctus. De hoc Augustinus (in 5 lib. de Trinit., cap. 11) sic ait: « Trinitas nullo modo potest dici Filius. Spiritus vero sanctus potest quidem universaliter dici secundum illud quod scriptum est, quoniam Deus spiritus est. Itaque Pater et Filius et Spiritus sanctus, quoniam unus Deus est, et utique Deus sanctus est, et Deus spiritus est (1), potest appellari Trinitas et Spiritus sanctus; sed tamen tunc Spiritus sanctus relative non dicitur, sed secundum essentiam: quia proprie Spiritus sanctus, qui non est Trinitas, sed in Trinitate, dicitur relative. »

Quidam putant, Spiritum sanctum non dici relative ad Patrem et Filium, quia non vicissim respondent sibi vocabula; sed falso.

Quidam tamen putant, Spiritum sanctum, vel donum, non dici relative ad Patrem vel ad Filium. Si enim, inquit, haec relative ad se dicuntur, suis invicem sibi respondent vocabulis; ut sic ut dicitur Pater, Filius Pater, et Filius Patris Filius; ita dicitur Pater Spiritus sancti, vel doni Pater; et Spiritus sanctus, vel donum, Patris spiritus vel donum; sed non ita est in omnibus relativis. Non enim omnia quae relative dicuntur, suis ad se invicem respondent vocabulis. Unde Augustini horum eliens opinionem (in 3 libro de Trinit., cap. 12): « Non le moveat, inquit, quoniam diximus Spiritum sanctum non ipsam Trinitatem, sed eum qui est in Trinitate, relative dici; licet non ei respondeat vicissim vocabulum ejus ad quem refertur. Dicimus enim Spiritum sanctum Patris, sed non vicissim dicimus Patrem Spiritus sancti, ne Filius ejus intelligatur Spiritus sanctus. Item dicimus Spiritum sanctum Filii, sed non dicimus Filium Spiritus sancti, ne Pater ejus intelligatur Spiritus sanctus. In multis enim relativis hoc contingit ut non inveniantur vocabula quo sibi vicissim respondent. Cum ergo dicimus donum Patris et Filii, non quidem passum dicere Patrem doni aut Filium doni; sed quae habet vicissim respondeant, dicimus donum donatoris et donatorem doni: quia hic potuit inveniri usitatum vocabulum, illic non potuit. Donum ergo donatoris et donatorem doni cum dicimus, relative utrumque ad invicem dicimus. Donator tamen non fuit Deus nisi ex tempore, cum Spiritus sanctus sit donum etiam ab aeterno. »

(1) Al. omittitur et Deus spiritus est.